

Євгеній Сафар'янс

ТРАНСФОРМАЦІЯ АВСТРІЙСЬКОГО НЕЙТРАЛІТЕТУ В УМОВАХ ЗМІН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ (1990-ті — початок ХХІ ст.)

У статті проаналізовано основні причини появи австрійського нейтралітету. Показаний увесь процес формування принципів австрійської європейської дипломатії. Досліджено проблему трансформації австрійського нейтралітету в умовах зміни європейської системи безпеки.

Ключові слова: Австрія, нейтралітет, трансформація, міжнародні відносини, Європейський Союз.

Феномен австрійського нейтралітету є досить цікавим явищем для сучасних міжнародних відносин. Прийняття Австрією нейтрального статусу стало результатом компромісу між найсильнішими державами світу, а нейтралітет виявився необхідним фактором для проведення мирної політики в повоєнному світі. Важливим етапом для випробування австрійського нейтралітету став процес його трансформації після розпаду соціалістичного табору та об'єднання Європи.

В історіографії значна увага приділяється процесу формування австрійського нейтралітету та його модернізації наприкінці ХХ століття.

Якщо розглядати німецькомовну історіографію, яка досить тісно пов'язана з англомовною, то велике значення мають праці Вольфганга Мюллера¹, Арнольда Супана², Одрі Керт Кроніна³, Майкла Гехлера⁴, Манфреда Раученстайнера⁵, а більша частина цих авторів публікуються двома мовами. Особливий інтерес становить колективна праця Вольфганга Мюллера, Нормана Неймарка, Арнольда Супана за редакцією російського історика Геннадія Бордюгова⁶, яка була видана в Росії і по суті є збірником документів з історії радянської політики в Австрії. Серед англомовної історіографії важливе значення мають праці Вільяма Бейдера⁷, Анни Дейтон⁸ та Войтеха Масного⁹, які в точності відображають роль австрійського нейтралітету у вирішенні важливих питань європейської та світової системи міжнародних відносин.

На особливу увагу заслуговує російськомовна історіографія, зокрема кандидатська дисертація Кружкова В.А.¹⁰, яка повністю присвячена дослідженню постійного нейтралітету Австрії, його становленню й трансформації.

Серед досліджень вітчизняної історіографії слід відзначити кандидатські дисертації Вдовенко В.М.¹¹ та Семенко В.В., в яких висвітлено

значення нейтралітету в архітектурі світової системи безпеки та роль австрійських партій у зовнішній політиці Австрії.

Задля більш детального вивчення цього процесу варто заглибитись в історію і дізнатись, що ж стало причиною прийняття австрійського нейтралітету, і як він функціонує донині.

У результаті рішень Ялтинської та Потсдамської конференцій в Європі був проведений новий територіальний поділ, утворилася нова система міжнародних відносин. Європа була поділена на дві великі сфери впливу: західну, де визначальну роль отримали США; та східну, або радянську, де домінував військовий вплив СРСР. Колишні території Третього Рейху, тобто Австрія та Німеччина, кожна окремо були розділені на 4 зони окупації між 4 союзниками: Великою Британією, Францією, США та СРСР¹².

Після початку «холодної війни», коли лінія поділу Європи на два протиборчі табори пройшла територією Австрійської Республіки, єдиним шансом зберегти незалежність та цілісність для австрійців було погодитись на умови «великих держав». Саме тому для нас становлять інтерес уявлення тодішніх світових лідерів щодо «справедливого» поділу світу. Розглянемо, наприклад, погляди Й.В. Сталіна, які лягли в основу нового територіального устрою Європи.

Поряд з безпосереднім територіальним вирашем, Радянський Союз прагнув створити сферу впливу, яка згідно з меморандумом заступника народного комісара закордонних справ М.М. Литвинова від 11 січня 1945 року, мала охопити Польщу, Угорщину, Чехословаччину, Румунію, Югославію, Болгарію, Туреччину та Фінляндію. При цьому Албанія не згадувалася, оскільки вона, про це пізніше Сталін натякнув у розмові з югославським комуністом М. Джиласом, мала відійти до Югославії. Крім того, Литвинов відзначив, що Радянський Союз зацікавлений також у сфері впливу в Скандинавії. Британська зона впливу мала охопити Грецію та Західну Європу: країни Бенілюксу, Францію, Іспанію та Португалію. Між радянською та британською зонами впливу Литвинов прагнув створити «нейтральну зону»: Данія, Німеччина, Швейцарія, Італія, Австрія, «в яких обидві сторони могли кооперувати рівноправно, постійно консультуючись одне з одним»¹³.

Проте радянське керівництво не враховувало зміну зовнішньополітичної парадигми Сполученими Штатами Америки та їхнє втручання в європейські справи¹⁴. Після відходу від політики ізоляціонізму американський уряд не міг допустити, щоб Німеччина, Данія та Італія стали «буферними державами», оскільки це занадто послаблювало позиції західних держав у Європі. Саме тому Італія і Данія стали співзасновницями НАТО, а Німеччина долучилася до Альянсу вже в 1955 р., хоча

без східної частини своєї території. Австрія ж погодилася «дотримуватись постійного нейтралітету швейцарського типу»¹⁵, а тому зберегла свою цілісність.

Якщо на території Німеччини розпочалася ескалація конфлікту між Сходом та Заходом, що призвело до початку «холодної війни» і фактичного розколу Німеччини на ФРН та НДР, то в Австрії вдалося забезпечити дотримання умов Ялтинської і Потсдамської конференцій. 15 травня 1955 року була прийнята Декларація незалежності Австрії, а вже 27 липня вона була ратифікована усіма 5-ма державами, з цього часу встановлювався 90-денний строк виводу окупаційних військ. 19 жовтня територію Австрії залишив останній радянський солдат, а 25 жовтня — в 90-й день цього строку — усі солдати британських військ. Керівництво Радянського Союзу розуміло, що Австрія тяжіє до країн Заходу, а тому вирішило «утримувати» її в якості «нейтральної країни». Варто зазначити, що 10 березня 1952 року Радянським Союзом був запропонований план мирного врегулювання «німецького питання», який отримав назву «Нота Сталіна», також відомі назви «березнева нота» чи «мирна нота». За цією пропозицією Сталін пропонував усім чотирьом державам-переможницям докласти зусиль до об'єднання Німеччини: він погоджувався на створення німецької армії, проведення вільних демократичних виборів, але за умови, що Німеччина не вступить до НАТО і залишиться в статусі «нейтральної» держави. Саме тому приклад Австрії був важливий як можливий спосіб вирішення «німецького питання». Цікавим є те, що ще 11 січня 1945 року в меморандумі заступника народного комісара закордонних справ М.М. Литвинова згадувалося про те, що між радянською та британською зонами впливу мала бути «нейтральна зона», яка мала складатись з Данії, Німеччини, Швейцарії, Австрії та Італії, «в яких обидві сторони могли кооперувати рівноправно, постійно консультуючись одне з одним»¹⁶. Скоріше за все Сталін прагнув, щоб усі п'ять країн отримали нейтральний статус, але в процесі переговорів вдалося зберегти відповідний статус лише за Швейцарією та Австрією. Хоча коріння цієї проблеми було набагато глибше. 1946 року США вперше запропонували розпочати переговори відносно австрійського Державного договору, після підписання якого радянські війська мали бути виведені з території Австрії. Саме тому Молотов вирішив відхилити пропозицію про початок переговорів¹⁷.

На початку 1947 року в Лондоні розпочалися переговори, але вони були перервані західними державами в травні 1948 року, можливо це було пов'язано з побоюваннями захоплення влади в Австрії комуністами, як це сталося в Будапешті в 1947 чи в Празі в 1948 рр. Проте на початку 1949 року перемовини були відновлені, а активність дипломатичних

представників вселяла надію на їхнє успішне завершення. Так СРСР відмовився підтримувати югославські територіальні претензії, що стало наслідком конфлікту між Сталіним та Й.Б. Тіто¹⁸.

Під час переговорів 1949 року було вирішено ряд важливих питань: встановлена компенсація Австрією Радянському Союзу суми в 150 мільйонів доларів та надання у володіння радянській стороні Дунайської пароплавної компанії (DDSG) та 60% нафтових родовищ на термін 30–33 роки¹⁹.

Однак Сталін виявився неготовим підписати документ, оскільки вважав, що виведення радянських військ з Австрії може ослабити вплив СРСР у Східній Європі. Це призвело до поступового затухання переговорного процесу, який продовжився аж через два роки. У березні 1952 року Сталін пропонує свій новий план врегулювання «німецького питання», який зберігся під назвою «нота Сталіна», де він пропонував нове об'єднання Німеччини, виведення з неї військ союзників та одночасне оформлення її нейтралітету, що збільшило шанси на підписання Державного договору²⁰.

Фактично ця пропозиція була спробою дипломатичним шляхом уникнути нового озброєння Західної Німеччини. Практично в цей самий час західними державами була надіслана пропозиція створення «скороченого договору» по Австрії та Німеччині, але така пропозиція була не вигідна для СРСР. Проте в березні 1953 року помирає Сталін і все кардинально змінюється: тепер нове радянське керівництво забажало серйозних перемовин відносно Австрії та Німеччини, а перша така спроба була здійснена на Берлінській конференції міністрів закордонних справ у січні-лютому 1954 року. Але ніяких домовленостей тоді досягти з цього питання так і не вдалося. Нова ж радянська ініціатива, яка закінчилася успішним підписанням державного договору в 1955 році, була пов'язана з остаточною перемогою Микити Хрущова в боротьбі за владу в Кремлі²¹.

Хоча є цілий перелік і інших логічних причин, через які СРСР вже не міг більше затягувати з підписанням Державного договору, що багато в чому було пов'язано з входженням ФРН до складу НАТО та потребою розширити «нейтральну» смугу між Італією та ФРН, у той же час підписання Варшавського договору зміцнювало позиції СРСР у Східній Європі.

Як і було обіцяно Радянському Союзу, Федеральний конституційний закон Австрії від 26 жовтня 1955 року проголосив її постійний нейтралітет. Проте Австрії вдалося використати свій нейтральний статус для створення іміджу «з'єднуючого містка» між Сходом та Заходом, посередником у налагодженні діалогу між протиборчими сторонами у найгостріші періоди «холодної війни»²².

Досить цікавою для дослідження є також громадська підтримка нейтрального статусу. Так ще в 1947 році американська окупаційна влада провела опитування серед австрійців і визначила, що нейтралітет Австрії за швейцарським зразком підтримувало більше 78% австрійців²³. Утім ні Захід, ні СРСР не проявляли тривалий час інтересу до цих результатів, оскільки прагнули збереження Австрії у власній сфері впливу.

Швейцарський нейтралітет, який спочатку задумувався як «еталон» для австрійського нейтралітету, таким не став, а був лише орієнтиром. Австрія не копіювала швейцарський досвід, а тому її постійний нейтралітет почав набирати специфічних рис. У грудні 1955 року вона вступила до ООН, а в квітні 1956 року — до Ради Європи, у той час як Швейцарія, виходячи зі свого негативного досвіду перебування у складі Ліги Націй, на той час утримувалася від входження до подібних організацій²⁴.

Офіційний Відень неодноразово заявляв про свою готовність допомогти у вирішенні важливих питань і знизити міжнародну напругу в статусі нейтрального посередника, тобто всіляко намагався демонструвати за кордоном можливість нейтральної держави. У червні 1961 року у Відні відбулася історична зустріч керівників СРСР і США — Микити Хрущова та Джона Кеннеді. У 60-х роках співпраця Австрії з Радянським Союзом стала більш тісною, особливо в економічній сфері, наслідком чого стала активна австрійська політика щодо популяризації радянських нафти та газу в Західній Європі. Можливо саме тому реакція Австрії на події в Чехословаччині 1968 року була дуже стриманою та обережною²⁵.

Цікавою для дослідження є так звана фаза «активного нейтралітету» або ж «ери Крайського», названа на честь федерального канцлера Австрії 70-х років ХХ століття. Б. Крайський вважав, що політика нейтралітету не повинна рухатись у напрямку самоізоляції, а має використовувати усі миротворчі, посередницькі та гуманітарні можливості. Цю свою інтенсивну діяльність Австрія почала здійснювати в першу чергу по лінії ООН²⁶.

Найбільшим успіхом австрійського нейтралітету є Гельсінський процес і Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі (1 серпня 1975 р.).

З 1979 р. столиця Австрії стала однією із резиденцій ООН. У Віденському міжнародному центрі перебувають такі всесвітньо відомі організації ООН, як міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) і організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) та цілий ряд інших міжнародних організацій²⁷.

Наступні 20 років стали випробуванням для австрійського нейтралітету.

З початку 80-х років в Австрії посилювався європоцентризм, 1989 року вона надіслала заявку до Брюсселя, але зі спеціальним застереженням з урахуванням її нейтрального статусу. Австрія враховувала той факт, що ставши частиною Європейських співтовариств, вона буде «здійснювати державні правові зобов'язання, що витікають з її статусу постійної нейтральної держави, і продовжувати свою політику нейтралітету в якості специфічного вкладу в підтримання миру і безпеки в Європі»²⁸. Нейтралітет Австрії став для неї дієвим засобом ствердження своєї державності у розділеному на блоки континенті. Він прискорив процес національної ідентифікації суспільства. Так, якщо в перші повоєнні роки лише понад 50% опитуваних громадян Австрійської Республіки ідентифікували себе відповідною нацією, то наприкінці 80-х років їх питома вага складала понад 90%²⁹.

Після краху біполярної системи міжнародних відносин та змін світової політики в 1989–1991 роках іншим стало тлумачення нейтралітету, зокрема щодо сфер, на які він розповсюджується. На порозі 90-х років нейтралітет Австрії зазнав модернізації. Глобальні зрушення на континенті, що змінили обличчя Європи, спонукали Австрію до нового волевиявлення. Федеральний уряд у листопаді 1990 року зробив заяву, адресовану країнам-учасникам Державного договору, США, СРСР, Великобританії і Франції, що певні обмеження, зафіксовані у статтях 12-16 частини II Договору про відновлення незалежної і демократичної Австрії у «визначеннях, що торкаються воєнної справи та повітряних сполучень», для Австрійської Республіки втратили силу. Слід наголосити, що ця заява не стосувалася заборони ядерної, біологічної та хімічної зброї³⁰. Нова європейська система безпеки, яка почала формуватись у період з 1990 по 1994 рр., надала можливість функціонувати в ній нейтральним і позаблоковим країнам. В австрійській зовнішньополітичній концепції відбувся перехід від повного до диференційованого (вибіркового) нейтралітету. В цей період Відень на перший план висуває необхідність солідарності з міжнародним та європейським співтовариством. Такі зміни дали можливість за допомогою визначення сучасних концептуальних засад нейтралітету і позаблоковості окреслити місце і можливості нейтральних і позаблокових країн в інтеграційних процесах в Європі не тільки на економічному, але й на безпековому рівні. Це дозволяє з'ясувати взаємну відповідність дотримання нейтралітету і позаблоковості та участі у європейських безпекових структурах в умовах формування сучасної європейської системи міжнародних відносин³¹.

Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки не суперечить повномасштабній участі європейських нейтральних і позаблокових країн в економічних союзах (ЄС), в системі

загальноєвропейської безпеки (ОБСЄ), що не передбачають колективної оборони. Дотримання нейтралітету або позаблоковості є несумісним з членством в НАТО через принцип колективної оборони, проте співробітництво з Альянсом є можливим у військово-технічній сфері. Нейтральні та позаблокові країни можуть брати участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ) на рівні гуманітарної, санітарної, технічної допомоги, а позаблокові держави — на рівні військової допомоги.

Таке нове трактування нейтрального статусу дозволило Австрії у січні 1994 року стати учасником програми НАТО «Партнерство заради миру», а вже за рік — 1 січня 1995 року — стати членом Європейського Союзу. Проте, це не завадило Австрії відмовитись від європейської колективної оборони та повноправної участі в НАТО.

Події 1990-х років у Європі, тобто розпад Чехословаччини та, особливо, розпад Югославії спричинили цілу низку обговорень в австрійському суспільстві питання про відмову від нейтрального статусу та долучення до європейської системи колективної безпеки. Цей критичний період припав на 2000–2004 роки — час особливо тяжкий для всіх країн Європи. Не останню роль у постійному «підігриванні» цієї теми в самій Австрії відіграли праворадикальні організації, на зразок АПС (Австрійської партії свободи) на чолі з Й. Гайдером³². Становлять інтерес також відносини Австрії з країнами Східної Європи та колишньої Югославії, з яких в 90-х роках з'явився великий потік біженців та мігрантів. Зокрема, для налагодження відносин з цим регіоном ще в 1989 році була створена ЦЕІ (Центральноєвропейська ініціатива), яка активно продовжує свою діяльність і нині. Цей факт також був одним зі стимулів до зміни засад зовнішньої політики, в тому числі і трансформації нейтралітету³³.

Варто також зазначити, що криза австрійського нейтралітету не тривала довго і вже в 2004–2008 роках відбувається відновлення популярності нейтрального статусу. Пов'язано це було передусім з антитерористичними операціями коаліції в Афганістані та Іраку, що стимулювало активне поширення євроскептицизму. До влади в Австрії прийшли прибічники збереження нейтралітету — соціал-демократичні політики Х. Фішер (став президентом в квітні 2004 року) та А. Гузенбауер (став канцлером в січні 2007 року)³⁴.

Потужні зрушення в австрійському суспільстві почалися під впливом подій в Україні 2014–15 років, коли Росією були порушені основні принципи європейської колективної системи безпеки. Порушення Будапештського меморандуму зменшило надії багатьох європейських політиків на вирішення міждержавних проблем мирним шляхом. Для європейських держав стало зрозуміло, що мирна політика роззброєння та

позаблоковий статус не можуть забезпечити мирного існування, яскравим прикладом чого стала Україна. Хоча канцлер Австрії В. Файнманн виступив 2014 року з пропозицією прийняття нейтралітету Україною за зразком Австрії³⁵, самі європейські держави розпочали посилення власної військової боєздатності. Деякі нейтральні держави, наприклад Фінляндія, почали активні дебати про відміну нейтрального статусу та вступу до НАТО. Дискусії з цього приводу тривають і нині. Хоча варто відзначити, що Австрія намагається використати свою роль нейтральної держави і в цій ситуації продовжити шлях міждержавного конструктивного діалогу. Активну підтримку Австрія надає постраждалим у результаті воєнного конфлікту на Сході України, зокрема і біженцям. Важливим є також внесок Австрії у процес мирного врегулювання конфлікту місією ОБСЄ. Цікавою є думка українського історика А. Кудряченка стосовно використання австрійського досвіду в Україні: «Суттєвою засадою зовнішньої політики України є добровільно взятий курс на позаблоковість і досягнення нейтрального статусу. Проте, на наш погляд, нейтралітет як зовнішньополітичний принцип в даний конкретно-історичний період не може бути повністю виправданим. Помилкою буде проведення прямої аналогії з добровільно взятим нейтралітетом Австрійської Республіки в повоєнний період. Адже то був зовсім інший розклад геополітичних реалій»³⁶. Зауважимо, що ця думка була висловлена ще в далекому 1995 році.

Проте нейтральний статус продовжує залишатися ефективним засобом політики в умовах нестабільності міжнародної системи та може використовуватися новоствореними державами, яким необхідно визначитися з власними орієнтирами у внутрішній і зовнішній політиці, оскільки нейтралітет за своєю сутністю передбачає рівновіддалення від конфліктних відносин.

Особливо важливим нейтралітет продовжує залишатися у геополітичній сфері, так аналізуються можливості нейтральних держав здійснювати нові функції, здатні позитивно впливати на вирішення сучасних міжнародних проблем та питання власної безпеки. Цілком можливий вклад нейтральних держав у розвиток цивілізаційного діалогу між Заходом та Сходом, між «багатою» Північчю та Півднем через надання місця для переговорів в різноманітних форматах. Властиві ідеології нейтралітету толерантність, прагматизм та рух до компромісу необхідні для напрацювання можливостей мирного співіснування різних культур та цивілізацій³⁷.

Внутрішньополітичними факторами австрійського нейтралітету залишаються потужні національні збройні сили та інтегрований через систему коопераційних зв'язків з іншими європейськими виробниками австрійсь-

кий військово-промисловий комплекс. Нейтральний статус дає можливість Австрії, використовуючи інструменти членства в Євросоюзі, ООН, ОБСЄ, ЦЄІ, підтримувати стабільність у Центральній Європі та забезпечувати безпеку. Нейтралітет забезпечується за умов дотримання усіма гарантами норм міжнародного права.

На нашу думку, австрійський нейтралітет на сучасному етапі європейської системи міжнародних відносин перебуває в стані активних перетворень, причиною яких стали події в Україні, але це не означає, що Австрія найближчим часом відмовиться від свого статусу нейтральної держави, оскільки ця політика, на думку австрійських урядових кіл і громадськості, ще не вичерпала себе. Водночас нейтральний статус є результатом конкретно-історичного розвитку, тому не може вважатись універсальною моделлю вирішення міжнародних проблем.

¹ *Mueller Wolfgang*. Anstelle des Staatsvertrages: Die Sowjetunion und das Zweite Kontrollabkommen 1946 // Rauchensteiner Manfred, Kriechbaumer Robert (ed.). Die Gunst des Augenblicks: Neuere Forschungen zu Staatsvertrag und Neutralität. — Wien, 2005.

² *Suppan Arnold*. Jugoslawien und der Staatsvertrag // Suppan Arnold, Stourzh Gerald, Mueller Wolfgang (ed.). Der osterreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität: The Austrian State Treaty, 1955: international Strategy, Legal Relevance, National identity. — Wien, 2005; *Arnold Suppan*. Austria and Eastern Europe in the PostCold War Context: Between the Opening of the Iron Curtain and a New Nation-Building Process in Eastern Europe/ Austria's International Position after the End of the Cold War // Contemporary Austrian studies / Volume 22. — New Orleans, University Press, 2013.

³ *Cronin Audrey Kurth*. Eine verpasste Chance? Die Großmächte und die Verhandlungen über den Staatsvertrag im Jahre 1949 // Bischof Günter, Leidenfrost Josef (ed.). Die bevormundete Nation: Österreich und die Alliierten. — Innsbruck, 1988.

⁴ *Gehler Michael*. Kurzvertrag für Österreich: Die wesentliche Staatsvertrags-Diplomatie und die Stalin-Noten von 1952 // Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. 42/1994.

⁵ *Manfried Rauchensteiner*. Die Zwei. Die Große Koalition in Österreich. 1945–1966. — Wien, 1987.

⁶ Советская политика в Австрии. 1945–1955 гг. Сборник документов / Под ред. и сост. Геннадия Бордюгова, Вольфганга Мюллера, Нормана М. Неймарка, Арнольда Суппана. — М.: АИРО-XXI; СПб.: «Дмитрий Буланин», 2006.

⁷ *William B. Bader*. Austria Between East and West, 1945–1955. — Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1966.

⁸ *Deighton, Anne*. The Impossible Peace: Britain, the Division of Germany and the Origins of the Cold War. — Oxford: Clarendon Press, 1993.

⁹ *Mastny Vojtech*. Kremlin Politics and the Austrian Settlement // Problems of Communism, July–August, 1982. — P. 41–46.

¹⁰ *Кружков В.А.* Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы / автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. — М., 2009.

¹¹ *Вдовенко В.М.* Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки / автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2006.

¹² *William B. Bader.* Austria Between East and West, 1945–1955. — Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1966. — P. 30.

¹³ Советская политика в Австрии. 1945–1955 гг. Сборник документов / Под ред. и сост. Геннадия Бордюгова, Вольфганга Мюллера, Нормана М. Неймарка, Арнольда Суппана. — М.: АИРО-XXI; СПб.: «Дмитрий Буланин», 2006. — С. 11.

¹⁴ *Deighton, Anne.* The Impossible Peace: Britain, the Division of Germany and the Origins of the Cold War. — Oxford: Clarendon Press, 1993. — P. 127.

¹⁵ *Воцелка К.* История Австрии. Культура, общество, политика / пер. с нем. В.А. Брун-Цеховского, О.И. Величко, В.Н. Ковалева — М.: Весь Мир, 2007. — С. 413.

¹⁶ Советская политика в Австрии. 1945–1955 гг. Сборник документов / Под ред. и сост. Геннадия Бордюгова, Вольфганга Мюллера, Нормана М. Неймарка, Арнольда Суппана. — М.: АИРО-XXI; СПб.: «Дмитрий Буланин», 2006. — С. 11.

¹⁷ *Mueller Wolfgang.* Anstelle des Staatsvertrages: Die Sowjetunion und das Zweite Kontrollabkommen 1946 // Rauchensteiner Manfred, Kriechbaumer Robert (ed.). Die Gunst des Augenblicks: Neuere Forschungen zu Staatsvertrag und Neutralität. — Wien, 2005. — S. 291–320.

¹⁸ *Suppan Arnold.* Jugoslawien und der Staatsvertrag // Suppan Arnold, Stourzh Gerald, Mueller Wolfgang (ed.). Der osterreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategic, rechtliche Relevanz, nationale Identität: The Austrian State Treaty, 1955: international Strategy, Legal Relevance, National identity. — Wien, 2005. P. 431–471.

¹⁹ *Cronin Audrey Kurth.* Eine verpasste Chance? Die Großmächte und die Verhandlungen über den Staatsvertrag im Jahre 1949 // Bischof Günter, Leidenfrost Josef (ed.). Die bevormundete Nation: Österreich und die Alliierten. — Innsbruck, 1988. — S. 347–370.

²⁰ *Gehler Michael.* Kurzvertrag für Österreich: Die wesentliche Staatsvertrags-Diplomatie und die Stalin-Noten von 1952 // Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte. 42/1994. — S. 243–278.

²¹ *Mastny Vojtech.* Kremlin Politics and the Austrian Settlement // Problems of Communism, July–August, 1982. — P. 41–46.

²² *Кружков В.А.* Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы / автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. — М., 2009. — С. 3.

²³ *Manfried Rauchensteiner.* Die Zwei. Die Grosse Koalition in Österreich. 1945–1966. — Wien, 1987. — S. 109.

²⁴ *Кружков В.А.* Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы / автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. — М., 2009. — С. 16.

²⁵ Там же. — С. 17.

²⁶ Там же. — С. 18.

²⁷ *Кудряченко А.І.* Зовнішньополітичні засади незалежної України // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України / Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозиуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16–18 листопада 1995 р. / Е. Гофер, Ф. Рудич. — Львів, 1996. — С. 267.

²⁸ Wortlaut der österreichischen Anträge um Aufnahme in die Europäischen Gemeinschaften vom 17.7.1989 / Zit. за *Kunnert G.* Spurensicherung auf dem österreichischen Weg nach Brüssel. — Wien, 1992. — S. 64.

²⁹ Кудряченко А.І. Еволюція нейтралітету // Політика і час. — 1993. — № 11. — С. 28–31.

³⁰ Österreich. Tatsachen und Zahlen. Wien. — 1992. — S. 58.

³¹ Вдовенко В.М. Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки / автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2006. — С. 5.

³² Семенко В.В. Особливості розвитку партійної системи Австрії у контексті європейських трансформаційних процесів : Автореф. дис. канд. політ. наук / В.В. Семенко / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. — Чернівці, 2006. — С. 13.

³³ Arnold Suppan. Austria and Eastern Europe in the PostCold War Context: Between the Opening of the Iron Curtain and a New Nation-Building Process in Eastern Europe/ Austria's International Position after the End of the Cold War // Contemporary Austrian studies / Volume 22. — New Orleans, University Press, 2013. — P. 144.

³⁴ Кружков В.А. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы / автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. — М., 2009. — С. 21.

³⁵ Канцлер Австрії: Україні варто розглянути австрійську модель нейтралітету / газета «Тиждень» від 21 березня 2014 року. — [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/105495>.

³⁶ Кудряченко А.І. Зовнішньополітичні засади незалежної України // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України / Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16–18 листопада 1995 р. / Е. Гофер, Ф. Рудич. — Львів, 1996. — С. 265.

³⁷ Кружков В.А. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы / автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. — М., 2009. — С. 22.

В статье проанализированы основные причины появления австрийского нейтралитета. Показан весь процесс формирования принципов австрийской европейской дипломатии. Исследована проблема трансформации австрийского нейтралитета в условиях изменения европейской системы безопасности.

Ключевые слова: Австрия, нейтралитет, трансформация, международные отношения, Европейский Союз.

This paper is devoted to the main causes of Austrian neutrality appearance. The formation of principles of the Austrian European diplomacy is considered. Austrian neutrality transformation in a changing of the European security system is analyzed.

Keywords: Austria, neutrality, transformation, international relations, European Union.